

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ДОВІДНИК
BIBLIOGRAPHICAL GUIDE

ДВА СТОЛІТТЯ СКОВОРОДІЯНИ
TWO CENTURIES OF SKOVORODIANA

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ДОВІДНИК
BIBLIOGRAPHICAL GUIDE

УДК 012
У 95

Два століття скovorодіани: бібліографічний довідник / Укладачі: Леонід Ушкалов, Сергій Вакуленко, Алла Євтушенко; загальний нагляд та наукова редакція Леоніда Ушкалова. —Харків: Акта, 2002. —528 с.

Two centuries of Skovorodiana: Bibliographical Guide / Compiled by Leonid Ushkalov, Serhii Vakulenko, Alla Ievtushenko; supervised and edited by Leonid Ushkalov. —Kharkiv: Acta, 2002. —528 p.

ISBN 966-7021-58-0

© видання, макет, оформлення,
наукове видавництво «Акта», 2002

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

У свідомості сьогочасного інтелектуаліста Григорій Сковорода (1722–1794), побіч Тараса Шевченка, є справдешнім символом української духовності. Життя Сковороди зазвичай править за питомий вияв української вдачі, а твори письменника: філософські діалоги й трактати, притчі, езопівські байки, візії, псалми та канти, солілоквії, листи й переклади з латини — давно вже стали неодмінним складником класичного українського репертуару.

Окреслюючи місце Григорія Сковороди в українській культурній традиції від давнини до сьогодні, Дмитро Чижевський свого часу стверджував: “Сковорода є останній представник українського духового барока, з другого боку, він — український “передромантик”...”. Тим часом “бароко та романтика — саме ті періоди духової історії, що наклали на український дух найсильніший відбиток. Отож, *Сковорода стоїть у центрі української духової історії...*”. Ба більше, як завважував Іван Мірчук, у Сковороді були “скристалізовані, може навіть виідеалізовані всі риси українського народу”.

Так чи так, не підлягає сумніву, що Сковороді належить чільне місце в історії вітчизняної філософії, літератури, богослів'я, музики, педагогіки. Недарма-бо ось уже два віки фено-

мен Сковороди привертає до себе пильну увагу з боку української та світової гуманістики.

Мабуть, про жодного іншого українця не було висловлено такої сили-силенної щонайрізноманітніших присудів, як про Григорія Сковороду. Його розглядали і як піонера “філософського кордентризму”, і як “народного мудреця”, і як носія “космічної свідомості”, рівного Мойсею, Сократу, святому апостолу Павлу, Данте, Паскалю, Сведенборгу, Бальзаку, Вітмену, і як мисленика, що вторував “питомо східнослов'янську дорогу осягнення реальності”, і як “найбільшого після перших отців Церкви християнського філософа світу”, і як найяскравішого представника “емблематичного стилю в містичній літературі Нового часу”, і як “апостола раціоналізму”...

Інтерес до особи та писань Сковороди, зародившись ще на початку XIX століття в колі романтично настановлених слов'янських інтелектуалістів, од часу появи славетного сьомого тому «Збірника Харківського історико-філологічного товариства» (1894), де містився підготовлений Дмитром Багалієм з нагоди 100-ліття від дня смерті філософа чималий корпус його творів, поступово перетворився на один з магістральних напрямків української гуманістики та досить помітну галузку славістичних студій у цілому світі.

Тим часом дотеперішні бібліографічні довідники сквородіяни навряд чи годні створити більш-менш повну та цілісну її картину. Скажімо, досі найґрунтовніше джерело такого ґатунку — «Григорій Сковорода. Біобібліографія»*, — ретельно підготовлене працівниками Центральної наукової бібліотеки Харківського університету ще тридцять років тому, програмово не враховує праць, що були видані за межами колишньої радянської імперії. Новіша сквородинська бібліографія, оприлюднена Канадським Інститутом Українських Студій Альберт-

* Див.: Григорій Сковорода. Біобібліографія. Вид. 2-е, випр. і поповн. / Укладачі: Е. С. Беркович, А. В. Дашковська, В. Д. Прокопова, Р. А. Ставинська, Ю. Г. Шевченко, Р. І. Штраймиш; вступна стаття А. М. Ніженець. — Харків: Видавництво Харківського університету, 1972. — 203 с.

ського університету*, є, власне кажучи, своєрідним причинком до харківського довідника 1972 року, далеко не вичерпним, навіть коли йдеться про західні джерела. Спроби поєднати здобутки “українотеренної” та зарубіжної сквородіяни, як-от, приміром, бібліографія, уміщена у виданні творів Григорія Сковороди 1994 року (корпус українських перекладів «Гарвардської бібліотеки давнього українського письменства**), виконують це завдання лишень почасти.

Пропонований Вам, дорогий читачу, бібліографічний довідник «Два століття сквородіяни» має на меті зафіксувати найповажніші видання творів Сковороди та численні праці про українського філософа, що з’явилися впродовж ХІХ–ХХ століть у цілому світі, насамперед у Європі й Америці. Ми далеко від думки, що цей масштабний замір утілено в життя бездоганно й нам пощастило зібрати геть увесь вартісний матеріал, який став би в нагоді професійному науковцеві чи звичайному шанувальникові творчості Григорія Сковороди. Ба більше — ми свідомо зрезигнували з віднотовування художніх творів, газетних публікацій, а також інформації, уміщеної на сторінках численних універсальних енциклопедій, різноманітних хрестоматій, підручників для середньої школи тощо (виняток було зроблено лишень для окремих, важливих під тим чи тим оглядом, джерел).

Довідник подає матеріал у хронологічній послідовності. Така, мовити б, “літописна”, манера укладання бібліографічного довідника робить його композицію domeжно прозорою та стрункою. Вона дозволяє рельєфно окреслити історичну стратегію видань творів Сковороди, а також поступ сквородинських студій у всьому їхньому розмаїтті.

* *Див.:* Hantula R. A Bibliography of Skovorodiana // Hryhorij Savyč Skovoroda. An Anthology of Critical Articles / Ed. by R. H. Marshall, Jr. and Th. E. Bird. — Edmonton; Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1994. — P. 285–310.

** *Див.:* Бібліографія // Сковорода Г. Твори: У 2 т. — Київ: АТ «Обереги», 1994. — Т. 1. — С. 36–46.

Зібрані докупи й вишикувані в хронологічну вервечку сотні бібліографічних позицій мимоволі оприявнюють багатощий та напрочуд цікавий сюжет сквородіяни XIX–XX століть, гідний відзеркалити не лише перебіг студії над Сквородою (скажімо, роль та місце того чи того дослідника, формування та розвиток чільних тем сквородіяни, змінність епістемологічних моделей, ідеологічних настанов), тобо не лише перипетії, що розгорталися на теренах “світу ідей”, сказати б, блиск і злиденність модерної гуманістики, але також напружені драматичні колізії української та світової історії двох останніх віків. Варто звернути увагу бодай на справдешній “сквородинський бум” кінця XIX – початку XX століття, на потужний сплеск інтересу до Сквороди під добу “українського Ренесансу” 1920-х років та нагле згасання сквородинських студій в Україні впродовж наступного десятиліття, коли українська інтелектуальна верства була на значну міру винищена більшовицьким терором (недаром більшість студій про Сквороду з’являється під ту пору за межами України й чужими мовами), на ті гострі ідеологічні змагання, що точилися довкола Сквороди на початку 1970-х років або на небачене доти зростання числа сквородинських студій за часів незалежної України.

Переважну більшість джерел, включених до бібліографічного довідника, перевірено *de visu*. Задля зручності в користуванні довідником усі його позиції мають наскрізну нумерацію, а всі супровідні тексти подано українською й англійською мовами. Довідник оснащений іменним та предметним покажчиками. Останній покажчик допоможе зацікавленому читачеві отримати належну бібліографічну інформацію щодо наукового опрацювання найрізноманітніших питань сквородіяни: від біографії Сквороди, його світогляду, мотивів та жанрів поетичної творчості до перекладів творів Сквороди різними мовами, зв’язку Сквороди з тими чи тими явищами світової культури та вшанування пам’яті філософа.

Бібліографічний довідник «Два століття сквородіяни» є спільним проєктом Харківського історико-філологічного товариства, науково-дослідчої Сквородинської лабораторії

Харківського державного педагогічного університету та наукового видавництва «Акта». Окрім укладачів, у реалізації проєкту брали участь наші високошановні колеги: д-р Павел Балмуш (Кишинів), д-р проф. Юрій Барабаш (Москва), д-р Наталія Бордукова (Харків), д-р проф. Джованна Броджі Беркофф (Рим), д-р Лідія Гнатюк (Київ), д-р Андрій Даниленко (Нью-Йорк), д-р проф. Марія Ді Сальво (Павія), д-р проф. Микола Корпанюк (Переяслав-Хмельницький), д-р проф. Олександр Кривуля (Харків), д-р проф. Магдаліна Ласло-Куцюк (Бухарест), маг. Олена Лямпрехт (Харків), д-р Олег Марченко (Москва), д-р Ростислав Мельників (Харків), д-р проф. Міхаель Мозер (Відень), д-р Юрій Пелешенко (Київ), маг. Володимир Пилипович (Перемишль). Редакторське та коректорське опрацювання тексту довідника здійснила маг. Олександра Ушкалова. Їм усім я складаю свою щиро й глибоку вдячність.

Сподіваюся, що вихід у світ бібліографічного довідника «Два століття сквородіяни» сприятиме поживленню та поглибленню сквородинських студій.

Керівник проєкту —
доктор філології, професор **Леонід Ушкалов**